

Gå på opdagelse mellem helleristningerne i Hammersholm-området

Røde pæle markerer de sten, som er vist her i folderen.

Ikke alle helleristninger er lige nemme at få øje på. Derfor er nogle af dem malet op.

Der findes opmalede såvel som "rå" helleristninger i området, som ikke er illustreret i denne folder, så du er selvfølgelig også velkommen til at gå på opdagelse uden for de afmærkede sten.

OBS!

Området afgræsses til tider af det fredelige Hereford kvæg. Selvom kvæget er på græs, er du velkommen til at gå rundt i området.

Kvæget kan føle sig truet af hunde – så lad eventuelt hunden blive uden for folden, når kvæget er på græs.

Hunde skal under alle omstændigheder føres i snor.

Af de illustrerede stene ligger to ude på agerjorden, vis her hensyn til afgrøden!

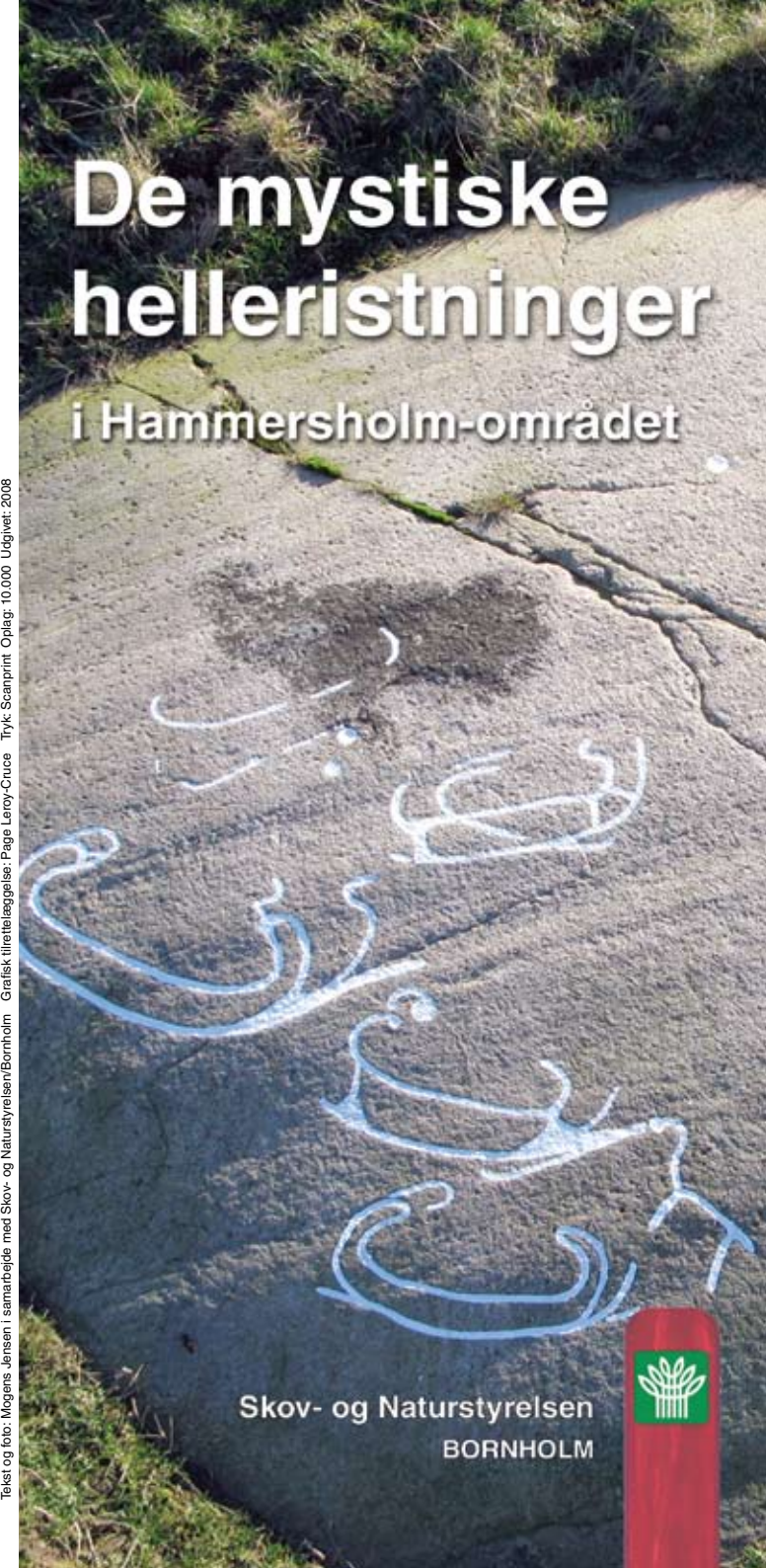
Læs mere på:

www.skovognatur.dk/bornholm

www.bornholmsmuseer.dk/helleristninger

Skov- og Naturstyrelsen
der hører under Miljøministeriet, forvalter arealer
over hele landet, og driften heraf tilgodeser både
friluftsmål, produktionshensyn og beskyttelse af
natur og kulturværdier.

Besøg os på www.skovognatur.dk

De mystiske helleristninger i Hammersholm-området

Skov- og Naturstyrelsen
BORNHOLM

BORNHOLM er det sted i landet, hvor der er flest helleristninger. Helleristningerne er tegn som mennesket har ridset i sten og klipper helt tilbage i stenalderen og frem til vikingetid. Langt hovedparten af helleristningerne findes på den faste klippe, men der findes også helleristninger på løse sten.

HAMMERSHOLM-OMRÅDET er det største samlede helleristnings-område på hele Bornholm med mere end 65 klipper og stene med helleristninger. Både skåltegn, hjulkors, cirkler, skibe, fodtegn og heste er i rigt antal indhugget i klippernes overflade. Ude i området er visse sten afmærket (se kortet)

SKÅLTEGN findes på alle de afmærkede sten. Skåltegn er små runde fordybninger i klippen. Et mystisk tegn, og ingen ved med sikkerhed, hvad det blev brugt til. Den mest gængse antagelse er, at skåltegnene er frugtbarhedsmærker, muligvis tilknyttet Moder Jord eller Freja, der begge står for frugtbarhed og genfødsel. De ældste skåltegn stammer sandsynligvis fra begyndelsen af bondestenalderen (3900 f. kr.). De yngste skåltegn blev fremstillet så sent som i jernalderen (500 f. kr. – 900 e. kr.). Skåltegnene er altså fremstillet indenfor et tidsrum på næsten 5000 år.

HJULKORS finder du på sten A. Tegnet stammer fra både ældre og yngre bronzealder (1500 – 500 f. kr.). Hjulkorset symboliserer enten solen eller Jorden, hvor en omdrejning af hjulet repræsenterer ét år inddelt i de fire årstider.

CIRKLEN MED SKÅLTEGN I CENTRUM kan du se på sten F. Tegnet symboliserer solen. Symbolet er kendt i mange kulturer. I Egypten bruges det som hieroglyffen for solguden RA.

SKIBSMOTIVERNE findes på sten A, B, C, E og G. Skibsmotiverne er, bortset fra skåltegn, det mest almindelige tegn i Hammersholm-området. De fleste af skibene er fra yngre bronzealder (1000 – 500 f. kr.).

Skibenes stilform er meget varieret. De forskellige streger i skibsmotiverne kan forestille enten rumopdeling eller mandskab.

FODTEGNET som findes på sten D, er vanskeligt at tolke. Måske er det blot et menneskes fod, der er hugget ind i klippen og har haft en magisk effekt. Men fodtegnet kan også være symbolet på en gud, f. eks. Njord, guden med de smukke fødder. Han var gud for den rejsende, pløjning og sejlsads – og dermed søfolkernes gud.

HESTE-MOTIVERNE finder du på sten A. Hestene symboliserer muligvis Hrimfaxe og Skinfaxe. Ifølge myterne er det Hrimfaxe og Skinfaxe, der trækker solen rundt om Jorden – henholdsvis om natten og om dagen. Det ene af hestemotiverne viser en hoppe, idet den har placeret et skåltegn imellem benene. Det er en almindelig måde at angive hunkøn på.